

Klassikernas Halla-aho-figurer

Finlands populäraste riksdagsledamot – om man ser till antalet röster i valet i april – bloggade 2006–08 flitigt om ”mänskligt avskräde” (*ihmissaastaa*) och islam som en ”pedofilreligion”. Han hoppades att rödgröna kvinnor skulle bli våldtagna av invandrare och låtsades överväga om det lustfyllda (*hekuma*) i att skjuta en homosexuell man i huvudet kanske skulle kompensera för det påföljande fängelsestraffet: ”Våld är nuförtiden en undervärderad problemlösningsmetod”.

Perussuomalaisets (”Grundfinnarnas”) ordförande Jussi Halla-aho, landets röstkung 2019, dömdes 2012 i Högsta domstolen till femtio dagsböter för brott mot trosfriden och hets mot folkgrupp. Halla-aho har senare avfärdat en del av sina blogginlägg som ”humor”; de härstammar ju dessutom från innan han gav sig in i politiken. Däremot har han hittills inte pudlat, tagit direkt avstånd från dem, vilket Saska Saarikoski nyligen föreslog i en kolumn i *Helsingin Sanomat* (28.4). Tvärtom har Halla-aho beklagat att hans uttalanden tas fram på nytt varje gång det är val (som om det var han som bestämde vad som ska tas upp).

Det går inte att veta hur stor draghjälp Halla-aho hade av sina extremt hatiska blogginlägg för sin seger i partiets ordförandeval 2017 och för 30 596 helsingforsröster i riksdagsvalet 2019. Få av hans väljare kan ha varit helt omedvetna om bloggtexterna, större roll spelade troligen ändå deras beundran för Halla-ahos framtoning i valdebatterna: en avmätt, värdekonserverativ, rätt smart och sarkastisk etno-nationalist. Hans avfärdande av ”klimathysterin” gick troligen också hem. Partiet fick 2019 ett nästan lika stort understöd som 2015, trots att den dåvarande ordföranden – den fryntliga, verbalt finurliga populist Timo Soini – på många sätt framstår som raka

motsatsen till sin efterträdare, den kyligt ironiska, akademiska, ’rationella’ populist Halla-aho.

För att hitta motsvarigheter till 00-talets Halla-ahos extrema förakt för ’främmande’ element – invandrare, homosexuella, ’tolerantian’ (*suvakit*), vänstergröna kvinnor – är det som finländare naturligt att gå till våra ryska litterära klassiker från 1800-talet. Till exempel gestalten **Basarov** i Turgenjevs *Fäder och söner* (1862) är en kompromisslös ung student med strikt naturvetenskaplig attityd. Han kallas ”nihilist” (en som ”inte tror på någonting”), men visar sig i romanen ironiskt nog både söka romantisk kärlek och i hemlighet idka välgörenhet.

Bland Dostojevskijs många underliga romanfigurer förekommer flera extrema Basarov-typer; de mest kända är säkert **Raskolnikov** i *Brott och straff* (1866) och **Stavrogin** i *Onda andar* (1872).

Stavrogin är den karismatiska, aristokratiska, demoniska ledaren för en hemlig grupp i ett påstått terrornätverk. Han manipulerar skickligt sina beundrare och driver dem bland annat att mörda en avhoppad medlem.

Hos den hysteriska romangestalten Raskolnikov hittar vi utläggningar av de protonazistiska idéerna om ’värdelösa’ människor (procenterskan) som det bara är rätt och riktigt att ’eliminera’ (mörda) för helhetens, det sunda samhällets bästa.

En annan variant av den här förvirrade, så kallade socialdarwinistiska attityden (missförstådd och missbrukad Darwin) är **von Koren**, ambitiös yngre naturvetare, i *En duell* (1891) – en inte fullt lika välkänd kortroman av Tjechov. Frapperande hos den kyliga von Koren är det heta förakt han hyser

mot Lajevskij, berättelsens huvudperson. Lajevskij är en slashas, humanist, dagdrivare, pratmakare och skuldsatt spelare som öppet lever ihop med en gift kvinna. På alla sätt den disciplinerade von Korens motsats, och antagonismen utmynnar mycket riktigt i romantitelns pistolduell à la Lermontov.

Det vore inte Tjechov om inte gestalterna var mera komplicerade än den här beskrivningen; Tjechov ger till och med berättelsen ett försonande slut. Men det som gör von Koren till en 1800-talskollega

Vladimir Vysotskij gjorde rollen som von Koren i 'En usel god människa' (Плохой хороший человек, 1973), Iosif Chejfits fina filmatisering av Tjechovs kortroman En duell. Filmen kan ses som en uppföljare till Chejfits Cannes-vinnande version av Tjechovs Damen med hunden (1960), i liknande miljöer på Svartahavskusten och i de kaukasiska bergen. — Vysotskij är välkänd också i väst som frän, folkjär visartist, med en image som var totalt motsatt den kyligt 'rationella' naturvetaren von Koren.

till 2000-talets Jussi Halla-aho är bägges förakt för vissa medmänniskor; ett primitivt hat mot "avskrädet", som de rationaliserar som ädel omtanke om samhällets bästa. För att mänskligheten inte ska sjunka ner i försumpning och kaos är det nödvändigt att *slackers* som Lajevskij utrotas, hävdar von Koren: om Lajejev höll på att drunkna, säger han, skulle han hjälpa till med en käpp. "Drunkna du! skulle jag säga." Man tänker osökt på Halla-ahos åsikt att aktivister som har räddat båtflyktingar från att drunkna i Medelhavet borde straffas.

Oskadliggöra honom, säger jag. Och eftersom han är oförfädd, så finns det bara ett sätt att oskadliggöra honom ...

Von Koren gjorde en gest mot halsen.

— Eller också kunde man kanske dränka honom, tillade han. Det ligger både i mänsklighetens och deras eget intresse, att individer som han blir avskaffade. Absolut. [...]

— Vi skall inte tala mera om den här saken, sade zoologen. Men en sak skall du komma ihåg, Alexander Davidytj: i forntiden var mänskligheten genom kampen för tillvaron och det naturliga urvalet skyddad mot sådana som Lajevskij, men nu har vår kultur ansenligt försvagat både kampen och urvalet, och vi måste själva sörja för att vi bli av med de skröpliga och onyttiga individerna. Om dessa herrar Lajevskij får föröka sig fritt, så går civilisationen under och mänskligheten urartar fullständigt. Och då är det vårt eget fel. (— Övers. Hjalmar Dahl, 1928)

Personer i von Korens omgivning förundrar sig över att en akademiskt utbildad man hyser så extrema och intoleranta åsikter: "Att en klok, begåvad person som du kan tala så där!", säger den vänliga äldre läkaren Samojlenko (och tillägger att "tyskarna har fördärvat dig"). På samma sätt är verklighetens Halla-aho en filosofie doktor i fornkyrkoslaviska som klär sina fördomar och irrationella

impulser – sin brist på vidsyn, inlevelse och bildning – i till synes 'rationella' termer: de framställs som 'självförsvar' för nationens, finskhetens inbillade 'renhet'. Modern chauvinism med akademisk fasad, släkt med Akateeminen Karjala-Seuras på 1930-talet. Och det är förstas omöjligt att veta i vilken mån Halla-aho själv tror på de budskap han idag för fram; huvudsaken att de är effektiva, ger röster.

Om litterära 1800-talsgestalter som Stavrogin i *Onda andar* eller von Koren i *En duell* i dag kan kännas rätt osannolika, konstruerade, kan det löna sig att titta sig omkring i vår samtid för att få kött på bokstäverna. På motsvarande sätt kan en verklig, nulevande gestalt som Jussi Halla-aho få konturer, ett historiskt djup om man föreställer sig honom som en figur i en rysk 1800-talsroman.

5.5.2019